

GEZİ YAZISI

- Bir yazarın gezdiği, gördüğü yerlerden edindiği bilgileri, görgüleri, izlenimleri yansıtan yazı türüne gezi yazısı denir. Amaç, gezip görülen yerlerde gözlem yaparak bu gözlemi okuyucunun zihninde canlandırmaktır.
- Gezmek, tanımak, görmek, dinlenmek amacıyla geziye çıkan kişiye gezgin denir; gezgin yerine önceleri “seyyah”, gezi yazısı yerine de “seyahatname” sözü kullanılırdı.
- Gezi sırasında görülen yerlerin ilgi çekici yönlerini anlatmak esastır. Bu yerlerin özellikleri, doğal güzellikleri, insanların yaşayış biçimleri, sosyal ve kültürel yapı, tarihî doku, coğrafi yapı, arkeolojik veriler, gelenek ve görenekler anlatılabilir.
- Seyahatnamede ön plana çıkan şey gerçeklik endişesidir. Gezilen yerlerle ilgili aktarılan bilgilerin gerçeğe sadık olması gerekir.
- Seyahatname yazarı, gördüklerini uzun uzun anlatır; ayrıntılı tasvirler yapar. Bu sebeple çok güçlü bir gözlem gücüne sahip olmalıdır.
- Gezi yazılarında ilgiyi canlı tutmak, okuyucuda okuduğu yerleri görme isteği uyandırmak çok önemlidir. Bu yüzden gezilen yerler farklı bir üslupta, canlı ve etkileyici bir şekilde anlatılmalıdır.
- Gezi yazıları açık, sade, anlaşılır, içten bir dille yazılır. Gezi yazılarında günlük konuşma dilinden, deyim ve atasözlerinden çokça faydalanılır.
- Gezi yazılarında betimleyici, öyküleyici, açıklayıcı anlatım gibi anlatım biçimleri; örnekleme, karşılaştırma, sayısal verilerden yararlanma gibi düşünceyi geliştirme yolları kullanılır.

Dünya Edebiyatında Gezi Yazıları

- Doğu ve Batı edebiyatlarında gezi türünde yazılmış birçok eser bulunmaktadır. Bu eserler sadece bir edebiyat eseri olarak değil sanat tarihi, sosyoloji, antropoloji, etnoloji ve insanlık tarihi ile ilgili birçok konuda bilgiler vermektedir.
- Antik Yunan Dönemi'nde pek çok gezi kitabı yazılmıştır. Tarihçi Miletoslu Hekataios'un MÖ 6. yüzyılda dünyayı dolaşma, dünyayı tanımak ve tanıtmak amacıyla kaleme aldığı gezi yazıları bu türün bilinen ilk örneklerindendir. Kartacalı Hannibal'ın MÖ 2. yüzyıldaki yolculuğu da Antik Çağ'ın en büyük gezilerinden biri olarak bilinmektedir.
- Batı edebiyatında gezi içerikli ve gezi tekniğinin kullanıldığı pek çok metin olsa da Marco Polo'nun bu türdeki yazıları, gezi edebiyatı için çok önemli bir aşamadır. Marco Polo 13. yüzyılda İstanbul, Kırım, Buhara, Çin, İran, Doğu Türkistan, Hindistan, Azerbaycan gibi birçok ülkeyi gezerek Orta Çağ'ın en büyük keşif yolculuğunu yapar. Marco Polo'nun gezi yazıları hem üslup hem de içerik yönünden bir kalıp oluşturmuştur.
- Doğu edebiyatlarında özellikle Arapça ve Farsça olarak yazılmış çok sayıda gezi türünde eser bulunmaktadır. Bunlar arasında Nasır Hüsrev, Orta Çağ gezi türünün en güzel örneklerinden biri olan *Sefernâme* adlı eserinde çeşitli şehirler, bölgeler, şahıslar, olaylar hakkında ve 11. yüzyılda İslam toplumunun kültür ve medeniyeti hakkında orijinal bilgiler verir.
- Dünyanın önemli gezginlerinden sayılan İbn Battûta'nın, 14. yüzyılda kaleme aldığı gezi yazıları bu türün Doğu'daki en önemli örneklerinden biridir. Ülke ve beldelerin özelliklerinden çok insanların ve halkların durumları, sosyal hayat, inanç ve gelenekleriyle ilgili bilgiler vermiştir. Bundan dolayı seyahatnamesi tarih, coğrafya ve edebiyat yönünden olduğu kadar etnografik, antropolojik, sosyokültürel açılarından da büyük bir değer taşımıştır.

Türk Edebiyatında Gezi Yazıları

- Türk edebiyatında ilk seyahatname örneği kabul edilen ve 16. yüzyılda yazılan *Mir'âtü'l-Memâlik*, Seydi Ali Reis'in, Hint kaptanlığına tayininden itibaren edebî ve yarı hikâye tarzında başından geçenleri konu alır.
- Evliya Çelebi, kırk yılı aşkın bir süre boyunca hemen hemen bütün Osmanlı ülkesini ve diğer memleketleri dolaşarak Türk kültür tarihinde örneğine rastlanmayan büyük bir seyahatname kaleme almış ve günümüzde önemi giderek artan bu eseriyle âdeta bütünleşmiştir. 17. yüzyılda kaleme alınmış, Evliya Çelebi'nin gezip gördüğü yerleri ve şahit olduğu olayları konu alan ve on ciltlik bir eser olan *Seyahatnâme*, Türk kültür tarihi bakımından oldukça önemli bir külliyyat niteliği taşımaktadır.
- Siyaset ve tarih ilmine katkıda bulunmak için yazılmış resmî seyahatnamelere sefaretname adı verilir ve sefaretnameler de bir tür seyahatname olarak kabul görmektedir. Türk edebiyatında sefaretnamelerin en meşhuru 1720 yılında Paris'e gönderilen Yirmisekiz Çelebi Mehmet'in kaleme aldığı *Fransa Sefaretnâmesi*'dir.

- Türk edebiyatında Batılı anlamda gezi yazısı örnekleri Tanzimat Dönemi'nde yazarlarının Avrupa'ya gitmesiyle verilmeye başlanmıştır. 19. yüzyılın sonlarında Tanzimat yazarlarından Ahmet Mithat Efendi'nin ve Direktör Âli Bey'in gezi yazıları bu türün önemli örneklerindendir. Ahmet Mithat Efendi'nin İsveç gezisi sonucu kaleme aldığı *Avrupa'da Bir Cevelan* isimli bin sayfalık, hacimli eseri dönemin önemli gezi yazısı örneklerinden biridir. Direktör Âli Bey, *Seyahat Jurnal*'inde İstanbul'dan Hindistan'a kadar çıktığı gezele genellikle deniz güzergâhına ağırlık vererek yer yer kara izlenimlerinin de bulunduğu eserini yazmıştır.
- 20. yüzyılın başlarında Servetifünun sanatçılarından olan Cenap Şahabettin birçok gezi yazısı kaleme almıştır. Doktorluk göreviyle gittiği Hicaz'dan elde ettiği izlenimleri ve yol notlarını, *Hac Yolunda*; Suriye ve Irak'a dair izlenimlerini *Âfak-ı Irak*; bir gazete adına gittiği Avrupa gezisinden elde ettiği izlenimleri *Avrupa Mektupları* isimli eserlerinde aktarır. Suriye, Filistin ve Lübnan gibi Arap ülkelerini kapsayan seyahatine dair yazılar ise *Suriye Mektupları* adıyla yayımlanır.
- Fecriati'nin en önemli şairi olan Ahmet Haşim'in, Türk gezi yazısına şiirsel ifade ve bakışı getirerek kaleme aldığı ve tedavi için gittiği Frankurt izlenimlerini anlattığı *Frankurt Seyahatnâmesi* yeni bir gezi metni üslubu üretmiştir.
- Ahmet Rasim, *Romanya Mektupları* ismini verdiği eserinde I. Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı ordusunun başarılarını kutlamak amacıyla gittiği Romanya izlenimlerini anlatır.
- Cumhuriyet Dönemi hem Anadolu'nun kişisel geziler sonucu kaleme alınan gezi metinlerinin hem de yurt dışı gezilerin iyice arttığı, farklı bakış açılarının getirildiği, bu türün birçok örneğinin görüldüğü bir dönemdir. Eserlerde oldukça sade bir dil ve akıcı bir anlatımın kullanımı dikkat çeker.
- Cumhuriyet Dönemi'nde nicelik olarak verdiği eserlerle Falih Rıfkı Atay, gezi edebiyatında en önemli isimlerden biri hâline gelmiştir. *Denizaşırı*, *Bizim Akdeniz*, *Taymis Kıyıları*, *Tuna Kıyıları*, *Hind*, *Yolcu Defteri* ve *Gezerek Gördüklerim* bu türde yazılmış eserlerden bazılarıdır.
- Reşat Nuri Güntekin, devlet görevi sebebiyle Anadolu'yu gezmiş; gezi notlarını *Anadolu Notları* eserinde derlemiştir.
- Sadri Ertem'in; Anadolu'nun coğrafyasının tabiatı, insanları, köyleri, kazaları, tren yolları ile ele alındığı *Kıyılardan Stepe Bir Vagon Penceresinden* adlı eseri önemli bir nitelik taşıır.
- 1950 ve 1960'lı yıllarda Avrupa, gezi yazılarının önemli konularından biri olmayı sürdürür. Yusuf Ziya Ortaç'ın *Göz Ucuyla Avrupa*, Burhan Arpad'ın *Tuna'dan Şimal'e Avrupa*, *Uçuş Günlüğü*, *Avrupa Gezi Günlüğü* ve *Avusturya Günlüğü* gibi eserleri Avrupa'yı konu edinir.
- Şükûfe Nihal *Finlandiya ve Domanıç Dağları'nın Yolcusu*, Haldun Taner'in *Düşsem Yollara Yollara* ve *Berlin Mektupları*, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun *Canım Anadolu* adlı eserleri Cumhuriyet Dönemi'nde gezi türünde yazılmış eserlerdendir.
- Buket Uzuner gezi türünde birçok eser vermiş isimlerden biridir. Öncelikle dergilerde yayımladığı gezi metinlerini *Bir Siyah Saçlı Kadının Gezi Notları*, *Şehir Romantiğinin Günlüğü*, *New York Seyir Defteri* gibi eserlerinde toplamıştır.

